

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2025, 21(2)

Bir Ayanın Mal Muhallefatı ve Müsadere Olayı: Dimetoka Ayanı Ali Ağa¹

The Confiscation And Estate Inventory of A Local Notable: Ali Aga, The Ayan of Dimetoka

Kamil Semih KALYONCUOĞLU²

Geliş Tarihi (Received): 29.09.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 25.06.2025

Yayın Tarihi (Published): 30.12.2025

Öz: Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlamasıyla birlikte, taşradaki yerel güç odaklarının ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bu yerel güçler arasında, bölgelerinde nüfuz kazanan ayan sınıfı önemli bir yer tutmaktadır. Mütesellimlik ve kapıcıbaşılik gibi kilit devlet kademelerinde görev alan ayanlar, merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte çeşitli yollarla servet ve nüfuzlarını artırmışlardır. Bu durum, özellikle müsadere uygulaması açısından dikkat çekicidir. Ayan sınıfının nüfuz ve servetini genişletmesi, zamanla devlete karşı bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. İsyen etmeleri ya da halka zulüm etmeleri sonucunda, bu ayanların idam edilmesi ve mallarına müsadere yoluyla el konulması sıkça karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Bu çalışmada, II. Mahmut döneminin dikkat çekici figürlerinden biri olan Dimetoka Ayanı El-Hac Kılızade Ali Ağa'nın ailesi ele alınacaktır. Osmanlı arşiv kaynaklarına dayanarak, Ali Ağa'nın servetini elde ettiği alanlar ve bu servetin yatırıldığı alanlar tespit edilip analiz edilecektir. Ayrıca, Ali Ağa'nın muhallefatına ilişkin detaylar da çalışmanın kapsamında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ayan, Müsadere, Muhallefat, Dimetoka

&

Abstract: With the weakening of the Ottoman Empire starting from the 17th century, it is observed that local power centers in the provinces began to come to the forefront. Among these local powers, the ayan class, which gained influence in their regions, played a significant role. The ayan, who held key state positions such as *mütesellim* and *kapıcıbaşı*, increased their wealth and influence through various means as the central authority weakened. This situation is particularly noteworthy in the context of the practice of confiscation. The growing power and wealth of the ayan class eventually posed a threat to the state. As a result, it became common for these ayan to be executed and their assets confiscated when they rebelled or oppressed the people. In this study, the family of Hajji Kılızade Ali Ağa, a notable figure during the reign of Mahmud II and Ayan of Dimetoka, will be examined. Based on Ottoman archival sources, the areas in which Ali Ağa accumulated his wealth and invested it will be identified and analyzed. Additionally, details related to Ali Ağa's estate will also be covered in this study.

Keywords: Ottoman, Local Notable, Confiscation, Estate, Didymoteicho

Atıf/Cite as: Kalyoncuoğlu, K. S. (2025). Bir Ayanın Mal Muhallefatı ve Müsadere Olayı: Dimetoka Ayanı Ali Ağa. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 277-289.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

¹ Bu makale, yazarın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı "Osmanlı Devleti'nde iktisadi ve mali boyutlarıyla ayan müsadereleleri (II. Mahmut dönemi 1808-1839)" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisat Bölümü, semihkalyoncuoglu@ibu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5139-1959>

1. Giriş

XVII. ve XVIII. yüzyıllar, Osmanlı İmparatorluğu'nda askerî, mâli ve idari düzenin büyük değişimlerden geçtiği bir dönemdir. Bu değişimlerin bir sonucu olarak hem merkezde hem de taşrada siyasal güç dengeleri ve yapılar değişikliğe uğramıştır. Servet ve silahlı güce sahip olan ayan³ sınıfı, bu yeni yapının vazgeçilmez bir unsuru haline gelerek, servet ve nüfuzlarını artırmıştır. Taşra elitleri, mültezim olarak mali yapıda; askerî müteahhitler olarak savaş düzeninde ve resmî ayan, mütesellim, voyvoda gibi idari görevlerle yönetimde önemli roller üstlendiler. Osmanlı Devleti, merkezi otoritesinin güç kaybetmesi nedeniyle ayan sınıfa ihtiyaç duymaya başlamıştır. Ayan sınıfı, taşrada devlet lehine çalışan yani devletin askeri ve mali-iktisadi planlarına yardımcı olan bir sınıf olarak ortaya çıkmıştır. Fakat sayılarının oldukça fazla artması neticesinde 18. yüzyıl "Ayanlar Çağı" olarak ifade edilmiştir (Mcgowan, 2006: 759-867). Diğer bir yandan, kişilerin veya grupların güçlenmesi doğal olarak olumsuz durumlara da meydan vermiştir. Askeri ve iktisadi güç unsuru haline gelen ayanın bir zaman sonra merkezi otoritenin zayıflığını fırsat bilmesi ve merkezin hoş karşılamayacağı faaliyetler içine girmesi sık karşılaşılan vakalar haline gelmiştir. Servet ve asker sahibi olan bu sınıfın, halka zulmetmesi veya devlete isyan etmesi bu faaliyetler arasında en çok karşılaşılanlar olarak ifade edilebilir. Bu faaliyetler sonucunda devletin bir şekilde adım atması zaruri hale gelmektedir. Devlet öncelikle ayanı uyarmış ve hoş karşılamadığı tutumunu değiştirmesini emretmiştir. Sonrasında ayanın tutumu değişirse ayan affedilmiş ve mükellefiyetlerini yerine getirmesi beklenmiştir. Devletin emrine uyup, görevini yerine getiren ayanın mükafatlandırıldığı da görülmektedir. Fakat her zaman durum böyle gerçekleşmemiştir. Devlet tarafından uyarılan ayanın verilen emri yerine getirmediği durumlar da mevcuttur. Osmanlı Devleti bazen, birkaç kez daha uyarı kapsamında değerlendirilebilecek manevralar yapmıştır. Mesela, bölgedeki üst düzey devlet görevlisine problem çıkaran ayanla iletişime geçerek işleri hal yoluna koymasını istemiştir. Tüm ikazlarını yaptıktan sonra artık yapılacak bir şey olmadığına kanaat getiren merkezi yönetim, asiye bertaraf ederek problemi ortadan kaldırmıştır. Asinin ortadan kaldırılmadığı durumlarda bölge halkı zarar görmüş ve devlet otoritesi hiçe sayılarak bağımsızlık mücadelesi gibi isyan hareketleri yaşanmıştır. Merkezi otorite, asi sayılan ayanı ortadan kaldırması için üst düzey bir paşa görevlendirmiş yanına askerler vermiştir. Eğer ayan tahmin edilenden daha çok asker ve servet sahibi ise hal edilme görevi birkaç üst düzey isme verilmiş ve hepsinin birlikte hareket ederek asi ayanı ortadan kaldırması beklenmiştir. Asi ayan tehlikesini bertaraf etmek için yapılan hareket genellikle olumlu sonuçlanmış ve ayan yakalanmıştır. İlk olarak ayanın bütün mal varlığı müsadere edilmiş, sonrasında ayan infaz edilmiştir. Bu infaz sonucunda hem ayanın müsadere edilen malının hazineye irad kaydedilmesiyle mali bir kazanç elde edilmiş hem de merkezi otoritenin caydırıcı bir güce sahip olduğu herkesin malumu olmuştur.

Merkezi otoritenin daha güçlü hale getirilmeye çalışıldığı II. Mahmut döneminde de benzer durumlar yaşanmıştır. II. Mahmut her ne kadar otoritesini sınırlayıcı Sened-i İttifak görüşmeleri yapsa da bu görüşmenin yürürlüğe girmediği bilinmektedir. Bu dönemde birçok ayan ailesi yukarıda bahsi geçen sıkıntılara sebebiyet vermiştir. Bunun üzerine Sultan II. Mahmut da uyarılar yapmış, uymayanları cezalandırmıştır. Bu isimlerden biri de Dimetoka Ayanı Ali Ağa'dır. Ali Ağa merkezi otorite tarafından uyarılmış, uyarıları dikkate almadığı gibi bazı yerleri ele geçirmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda ıslah olmayacağı anlaşılan Ali Ağa'ya karşı bir hareket başlatılmıştır. Başarıya ulaşan hareket neticesinde Ali Ağa'nın mal varlığı müsadere edilmiş, kendisi de başı kesilmek suretiyle idam edilmiştir. Bu bağlamda, II. Mahmut döneminin önemli figürlerinden biri olan ve Osmanlı taşrasında etkili bir yerel güç merkezi olarak bilinen Dimetoka Ayanı El-Hac Kılızade Ali Ağa'nın ailesi ve onun sosyo-ekonomik faaliyetleri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Osmanlı arşiv kaynakları kullanılarak Ali Ağa'nın servetini hangi yollarla kazandığı, bu servetin hangi sektörlere ve yatırımlara yönlendirildiği incelenecektir.

³ Osmanlı'da ayan sınıfının doğuşu ve gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak için bkz: Halil İnalcık, Centralization and Decentralization in Ottoman Administration, Thomas Naff and Roger Owen içinde, *Studies in Eighteenth Century Islamic History*, (s. 27-52) Carbondale: Southern Illinois University Press.

2. Konuya İlişkin Kavramsal Çerçeve: Müsadere, Muhallefat, Ayan

Müsadere, Arapça kökenli bir kelime olup "ısrarla istemek" anlamındaki "sudûr" kökünden türemiştir ve devletin bir mala ceza veya tedbir amacıyla el koymasını ifade eder. Genellikle devlet adamlarının haksız zenginleşmesi durumunda, bu kişilerin hayattayken ya da ölümünden sonra mallarına tamamen ya da kısmen el konulması şeklinde uygulanır. Aynı zamanda, bütçe açıklarını kapatma amacıyla devlet adamları ya da sivillerin mallarına el konulması da müsadere olarak değerlendirilir (Tomar, 2006: 65). Müsadere, cezalandırma amacı taşıdığı için bu yönüyle öne çıkar.

Müsadere ile mülkiyetin kaldırılması anlamına gelen "te'mim" (devletleştirme) ve kamulaştırma benzerlik gösterse de aralarında farklar vardır. Kamulaştırma, kamu yararı için bedeli ödenerek özel mülkiyetin devlete geçmesi anlamında kullanılır ve istimlak denilen, hukuka uygun bir yöntemdir (Aktan, 2001:365). Oysa müsadere, mal sahibine herhangi bir bedel ödenmez ve temel gerekçesi de kamu yararı değil, kişinin haksız zenginleşmesidir. Hatta devletin her zaman bir gerekçe göstermesi de zorunlu değildir. Zaman zaman siyasi amaçlarla da uygulanabilir. Ayrıca kamulaştırma yalnızca gayrimenkul mallar üzerinde yapılırken, müsadere hem menkul hem de gayrimenkul mallara uygulanabilir.

Osmanlı'da müsadere uygulamalarıyla ilgili sıkça karşılaşılan kavramlardan biri de muhallefattır. Muhallefat, en basit tanımıyla, ölen bir kişinin geride bıraktığı mal ve serveti ifade eder. Bu kavram, arşiv belgelerinde sıkça geçen ve benzer anlam taşıyan tereke ile karıştırılmaktadır. Tereke, sıradan halktan (reaya) ölen kişilerin mal varlıklarının kayıt altına alındığı defterler için kullanılırken, muhallefat ise devletin mallarına el koyduğu, daha yüksek gelirli kişilerin mal varlıklarının kayıtlarının tutulduğu defterleri ifade eder. Muhallefat defterlerinde, ölen kişinin borçları, alacakları, menkul ve gayrimenkul tüm mal varlığına dair ayrıntılı bilgiler yer alır (Karaoğlu, 2018: 24).

Muhallefatın müsadere edilmesi sürecinde, öncelikle ölen kişinin mal varlığını belirlemek amacıyla yetkililer görevlendirilir. Kişinin geride bıraktığı mal varlığı tespit edildikten sonra, cenaze masrafları gibi giderler bu mal varlığından karşılanır ve varsa borçları ödenirdi. Askeri kesimin muhallefatıyla ilgili işlemleri ise bizzat kazasker yürütürdü. Bu uygulamanın amacı, devletin alacaklarının eksiksiz bir şekilde hazineye aktarılmasını sağlamaktır (Özcan, 2020: 405). Muhallefat kayıtları, kadılar ya da muhallefat memurları tarafından tutulurdu. Devlet, suçlu ilan edilen bir kişinin tüm malını müsadere edebileceği gibi, varisi olmayan kişilerin mal varlıklarını da hazineye kaydederd. Eğer müsadere edilen kişinin varisleri varsa, mirasçılar devletten malın iadesini gerekçeli olarak talep edebilirlerdi. Devlet, bu gerekçeyi haklı bulursa ve malların devredilmesine karar verirse, varisler yüksek oranlı bir vergi olan "muhallefat bedelini" ödeyerek malları geri alabilirlerdi. Ancak, varislerin müsadere edilen malları geri alması nadiren görülürdü, çünkü devlet genellikle gerekçeler sunarak mallara el koyar ve keyfi uygulamalardan kaçınırdı. Yine de, her uygulamada olduğu gibi, müsadere sürecinde de hatalar ya da keyfi uygulamalar olabilir.

Ayan, siyasi ve ekonomik güce sahip olması, hatta bazen askeri gücü elinde bulundurması nedeniyle, Osmanlı'da müsadere edilen kesim içinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayan, Osmanlı yerel yönetimlerinde, yönetimle halk arasındaki ilişkileri düzenleyen kişi olarak bilinirken, ayan kavramı aynı zamanda ortaya çıktığı dönemde "ileri gelen kimseler" anlamında kullanılmıştır. İstanbul'dan gönderilen fermanlarda birçok siyasi ve askeri yöneticiye hitap edilirken, "ayan-ı vilayet" ve "ayan" gibi unvanlar da dikkat çekmektedir (Özkaya, 1994:13). Bu durum, ayanlık kurumunun önemini vurgular. Ayanlık kurumunun güçlenmesi ise merkezi otoritenin durumu ile yakından ilişkilidir. Merkezi yönetimin zayıfladığı dönemlerde, ayanlar yerel güç unsuru olarak yetki ve etkilerini genişletmişlerdir. Yani, devlet kurumlarındaki bozulmalar ve sosyal kargaşalar, ayanın gücünü artırmasına zemin hazırlamıştır. Güç kazanan ayanlar, zaman zaman Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmış, bazen de devletin yanında yer alarak üst makamlara yükselmişlerdir. Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa, devlete destek vererek gücünü pekiştiren ayanlardan biridir. Ayanlığın ortaya çıkışı, gelişimi ve ayanın gücünü nasıl artırdığı ile devletin bu duruma nasıl tepki verdiği sonraki bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3. Müsaderenin Hukuki, İktisadi ve Mali Boyutu

II. Mehmet döneminden itibaren, kökeni köle olan devşirmelerin yönetim kadrolarında önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. İdareciler maaşlarını nakit olarak alabiliyor ya da kendilerine verilen toprakların vergi gelirleriyle karşılayabiliyorlardı. Yavuz Sultan Selim döneminde ise yeniçerilerin vefatı ya da savaşta ölmesi durumunda, mallarının özenle kaydedilip korunması sağlanmıştı. Devlet, ölen askerin malını müsadere edip hazineye aktarmak yerine, bu malların varislere kalacağını garanti etmiştir. Ancak, geride mirasçı bırakmayan askerlerin malı hazineye kaydedilmiştir. Kanunname'de yer alan bu maddeler, Osmanlı'nın erken dönemlerde müsadere uygulamasına bakışını anlamak açısından önemlidir.

16. yüzyıldan itibaren kul sisteminin yerleşmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin müsadere yaklaşımı da değişmeye başlamıştır. Bu sistemle birlikte padişah, kamu görevlilerinin doğal mirasçısı konumuna gelmiştir. Yani, kamu görevlileri öldüğünde ya da idam edildiğinde, malları padişaha kalmış ve hazineye aktarılmıştır. Askeri personelin de padişahın kölesi sayılması, onların ölümünden sonra terekelerinin nasıl paylaşılacağını belirlemiştir. İslam Hukuku'na göre kölenin mal ve mülk üzerinde tasarruf hakkı yoktur, bu yüzden köle öldüğünde, mal varlığı efendisine, yani padişaha ait sayılır ve hazineye kaydedilir. Çünkü malı bahşeden padişah olduğu için, ölüm sonrası bu malların ona geri dönmesi doğal karşılanmaktadır (Mumcu, 1985: 150). Kul ve köle sistemlerinin hukuki zemine oturtulmasıyla, padişahın mal üzerindeki tasarruf hakkının güçlü bir şekilde korunduğu görülmektedir.

Osmanlı toplumunda, reayanın öldürülmesi ve mallarının müsadere edilmesi hem hukuki olarak uygun görülmemiş hem de toplumsal olarak kabul edilmemiştir. Padişahın böyle bir uygulamaya girişmesi, zalim olarak anılmasına ve itibarını kaybetmesine neden olabilirdi. Oysa padişahın, tüm kulları üzerinde tasarruf hakkı bulunmaktaydı. Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren, ilmiye sınıfı hariç, yönetici sınıfın tamamı kul olarak kabul edilmişti. Her ne kadar bu kişiler İslam Hukuku'ndaki köle tanımına tam olarak uymasalar da, onlara kölelere benzer bir muamele yapılmaya başlanmıştır (Akyılmaz, 2008: 405). Zamanla müsadere uygulaması ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. 17. yüzyılda defterdarlık yapmış olan Sarı Mehmed Paşa, padişahların devlete borcu olmayan kişilerin mallarına keyfi olarak el koymaması gerektiğini, aksi takdirde bunun günah olduğunu, devletin çöküş tehlikesiyle karşılaşabileceğini ve ulema tarafından bu uygulamanın kabul edilmediğini belirtmiştir. Tarihçi Naima, suçu olmayan kişilere müsadere uygulanmasını büyük bir yanlışlık olarak görmüş, Ahmet Cevdet Paşa ise bu yöntemin İslam'da yeri olmadığını ifade etmiştir. Esad Efendi, Ahmet Lütfi ve Mustafa Nuri Paşa ise müsadereyi destekleyenler arasında yer alır. Devlele iş yaparak kısa sürede büyük servet edinen kişilerin mallarına el konulmasını doğal bulmuşlar, ancak müsadere edilen kişinin ailesinin mağdur edilmemesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Mustafa Nuri Paşa, zamanla müsaderenin kapsamının genişleyip keyfi bir uygulama haline geldiğini de vurgulamıştır (Karaoğlu, 2018: 39-40).

Müsadere yönteminin ıslah edilmesine yönelik ilk adımlar III. Selim döneminde atılmıştır. III. Selim, savaş masraflarını karşılamak için müsadere uygulamasına başvurmuş ancak bu durum pek çok itirazla karşılaşmıştır. Bunun üzerine, yayımladığı bir hatt-ı hümayun ile niyetinin yetim hakkına veya emekçilerin servetine el koymak olmadığını belirtmiştir. Müsaderenin sadece devletten haksız kazanç elde eden kişilere uygulanacağını ve bu servetlerin kişisel hazinesini büyütmek için değil, din ve millet uğrunda kullanılacağını ifade etmiştir. Ancak müsadere uygulamaları incelendiğinde, bu sözlerin sadece kağıt üzerinde kaldığı anlaşılmaktadır. II. Mahmut döneminde de benzer bir hatt-ı hümayun yayımlanmış, fakat pratikte kayda değer bir değişiklik olmamıştır (Öğün, 2006: 68).

Özetle, müsadere uygulamasını destekleyenler olduğu gibi bu uygulamaya karşı çıkanlar da vardır. Oldukça eski bir uygulama olan müsadereye, İslam hukuku açısından kesin bir yanıt vermek zor görünmektedir. Bir kişinin haksız kazanç elde etmesi ve bu serveti devletten kazanmış olması, müsaderenin haklı bir uygulama olduğuna dair bir kanıt olarak görülmektedir. Ancak, müsadereye karşı çıkanlar, uygulamanın keyfi olabilmesi ve zamanla daha geniş kitlelere uygulanmasının İslam hukukunda yerinin olmadığını savunmaktadır. Bu farklı görüşler, müsadere konusunda bir fikir birliği sağlanamadığını ve İslami açıdan net bir tutum belirlenemediğini göstermektedir. Ekonomik ve mali

açıdan bakıldığında ise devlet, müsadere edilen mal ve servetleri önemli finansman gerektiren alanlarda kullanmıştır. 19. yüzyıl öncesinde artan mali sıkıntılar, müsadereyi kapsamını genişletmiştir. İltizam, malikâne ve esham gibi iç borçlanma yöntemleri devreye sokulsa da devletin bütçe açıkları kapanmamıştır. Bu açıkları kapatmak ve savaş gibi büyük harcamaları finanse etmek için müsadere uygulaması sıklıkla tercih edilmiştir.

Muhallefat gelirlerinin tahsilat yöntemi ve bu gelirlerin hangi alanlarda kullanıldığına dair gözlem yapmak oldukça zor bir durumdur. Müsadere uygulamalarının devlete sağladığı mali katkı tartışmasız bir gerçektir; ancak bu uygulamanın düzenli bir gelir kaynağı oluşturmadığı da bilinmektedir. İlk dönemlerde elde edilen varlıkların padişahın hazinesine veya Hazine-i Amire'ye aktarıldığı, sonraki dönemlerde ise bu varlıkların Darphane Hazinesi veya İrad-ı Cedid hazinesine yönlendirildiği görülmektedir (Cezar, 1977: 50). Müsadere uygulamasının kapsamının genişlemesinin en önemli nedenlerinden birinin mali bunalım olduğu daha önce belirtilmiştir. Müsadere sırasında bazen muhallefata el konulmazken, varisten ölen kişinin mal varlığına karşılık nakit bir bedel talep edilmiştir. Özellikle II. Mahmut döneminde devletin artan askeri ve idari harcamaları karşılayabilmesi için nakit paraya olan ihtiyaç daha da belirgin hale gelmiştir. Bu bağlamda, II. Mahmut'un tahta çıktığı ilk yıllarda Sırlara asker gönderme zorunluluğu ortaya çıkmış ve çeşitli askeri harcamalar gerekmeğe başlamıştır. Bu durum, nakit paraya duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu yıllarda vefat eden Karaosmanoğlu Ömer Ağa'nın mal varlığına karşılık olarak üç bin kese nakit talep edilmiştir (Nagata, 1997: 52). Ömer Ağa'nın muhallefatına el konulmak yerine, varislerinden üç bin kese nakit talep edilmesi, devletin doğrudan nakit paraya olan öncelikli ihtiyacının açık bir göstergesidir. Bu uygulama, sadece Osmanlı taşrasındaki büyük toprak sahiplerine değil, imparatorluk genelindeki birçok zengin bireye yönelik olarak uygulanmıştır. Böylelikle, müsadere süreci mali bunalımın aşılması için kullanılan stratejik bir araç olarak, dönemin maliye politikalarında önemli bir yer tutmuştur.

III. Selim ve II. Mahmut'un müsadere uygulamalarındaki kararlılığı, bazen ters etkiler yaratmıştır. Mali bunalımın yoğun olduğu bu dönemlerde ekonomik faaliyetlerin kesintisiz devam etmesi önemlidir. Müsadere baskısı nedeniyle, 1820'li yıllarda Karaosmanoğulları gibi birçok tarım arazisi, çiftçi aileler tarafından müsadere edilebileceği düşüncesiyle terk edilmiş ve harabe haline gelmiştir. Bu baskı hissinin, emek kıtlığının ana nedeni olduğu iddia edilmese de, dolaylı sebepler arasında olduğu belirtilmiştir (Nagata, 1997: 115). Ayrıca, muhallefatın tespit edilmesi ve bu malların satışı da önemli bir konu olmuştur. Tespit edilen gayrimenkullerin çoğu zengin kesim tarafından satın alınabilmektedir, dolayısıyla reyanın bundan faydalanması mümkün olmamıştır. Anlaşılabileceği üzere, satış işlemleri belirli bir kesim arasında gerçekleşmiştir. Devlet satıcı konumundayken, alıcılar servet sahibi kişiler olduğundan, alım-satım döngüsünün oldukça kısıtlı kaldığı düşünülmektedir (Cezar, 1977: 50). Muhallefatın gelir getiren arazilerinin satılmadığı, ancak iltizama verildiği de görülmektedir. Devlet, daha fazla kâr elde edebileceğini düşündüğünde bu yöntemi tercih etmiştir. Karaosmanoğullarından Hüseyin Ağa'nın malı müsadere edildiğinde, II. Mahmut, muhallefatın içindeki çiftlik ve benzeri gelir getiren gayrimenkullerin muhallefat bedeli alınarak varislere bırakılması ya da iltizam yoluyla işletilmesi için bir muhasebe yapılmasını emretmiştir (Nagata, 1997: 52).

Hülasa edilirse, Osmanlı Devleti'nde iktisadi ve mali bunalımın başladığı 17. yüzyıl sonlarından itibaren müsadere uygulamaları artmıştır. Devlet, bu uygulamalarda rasyonel ve pragmatist bir yaklaşım sergilemiştir. Mülklerin satılması, bir bedel karşılığında bırakılması veya iltizam gibi yöntemler, hangisinin daha kârlı olduğuna bağlı olarak tercih edilmiştir. Osmanlı'nın müsadereyi sıkça uyguladığı, bunun İslam hukukuna uygun olduğu görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu uygulamanın sadece finansman amacıyla değil, aynı zamanda bireylerin veya ailelerin nüfuzunu kırmak için de yapıldığı görülmüştür. Güçlü ayan ailelerinin müsadere edilmesi, diğer ailelere devlete karşı nasıl bir tutum sergilemeleri gerektiğini hatırlatmış ve devlete gelir sağlamıştır. Hukuki, iktisadi veya mali açıdan bakıldığında, devletin her zaman kamu ve hazine yararını gözeterek hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumun tarihin hiçbir döneminde değişmeyeceği de kabul edilebilir.

4. Dimetoka Ayanı Ali Ağa

Dimetoka, günümüzde Didymóteikhon veya Demotika olarak bilinen, Türkiye sınırına oldukça yakın, Edirne'nin 40 km güneyinde ve Uzunköprü'nün 20 km batısında bulunan, Yunanistan'ın Evros vilayetine bağlı eski bir Osmanlı kasabasıdır. Dimetoka, 1361 yılında Hacı İlbey önderliğindeki kısmi bağımsız akıncılar tarafından Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Bizans döneminde Trakya'nın önde gelen tahkim edilmiş kasabalarından biri olan Dimetoka, Osmanlı döneminde (1361-1912) önemli bir ilim merkezi olmuştur. Osmanlı sultanları zaman zaman burada konakladıkları için, kale tepesine büyük bir saray inşa edilmiştir. I. Murad'ın Edirne'yi fethine kadar bu bölgede, ardından da Şehzade Mûsâ Çelebi ve Fâtih Sultan Mehmed'in burada yaşadığı söylenmektedir. Fâtih'in oğlu Bayezid burada doğmuştur. Yıldırım Bayezid tarafından başlatılan ve oğlu I. Mehmed tarafından 1421'de tamamlanan Rumeli'nin en büyük camisi, Dimetoka'dadır ve bu cami, küçük şehrin silüetini hâlâ etkilemektedir. Osmanlı hükümeti döneminde Dimetoka, ilim ve kültür açısından zengin bir merkez olarak öne çıkmıştır. Şehirde yetişen bazı ünlü devlet adamları ve ilim insanları arasında ulema Şücâüddin İlyas Rûmî (ö. 1514-15), Vezîrâzam Sürmeli Ali Paşa (ö. 1695) ve şair-âlim Abdülvâsi gibi isimler bulunmaktadır. Dimetoka'daki Oruç Paşa Medresesi'nde müderris olarak görev yapan Taşköprizâde Ahmed Efendi (1525) ile Kanûnî Sultan Süleyman'ın Veziriâzamı Lûtfi Paşa'nın burada uzun yıllar sakin bir yaşam sürdürdüğü bilinmektedir (Kiel, 1994: 305-308).

Yapılan araştırmalar, diğer ayanlar ile mal mukayesesi yapıldığında Dimetoka Ayanı El-Hac Kılızade Ali Ağa'nın oldukça varlıklı olduğunu göstermektedir. Ali Ağa'nın birden fazla evliliği ve cariyesi olduğu ilk dikkati çeken bilgiler arasındadır. Eşlerinden biri Necibe olup, ondan Halil, Ahmet, Mustafa ve Sıddıka adında dört çocuğu bulunmaktadır. Diğer eşleri ise Şerife Rukiye ve Hanife'dir; Hanife'den Salih ve Zeynep adında iki çocuğu vardır. Ali Ağa'nın ismi kısmen tespit edilen yedi cariyesi bulunmaktadır. Bu cariyelerden Zina, Eda, Lebliye, Afgada ve Selvinaz Sırp kökenlidir. Diğer iki cariyeden birinin âmâ olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca muhalefat kayıtlarında bu cariyelerden birinin isminin Üftade olduğu belirtilmiştir. Ali Ağa'nın geniş bir aileye ve birçok cariyeye sahip olması, onun zengin olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Ali Ağa'nın ayanlık kariyeri ve sonrasında yaşanan olaylar, Osmanlı taşra yönetimindeki güç dengeleri ve ayanların merkezle olan ilişkileri açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ali Ağa'nın dergâh-ı ali kapıcıbaşlarından olması, Osmanlı bürokrasisinde belirli bir statüye sahip olduğunu ve merkeze yakın bir figür olarak konumlandığını göstermektedir. Kapıcıbaşılık gibi yüksek rütbeli bir görev, Ali Ağa'nın hem taşra hem de merkezle ilişkilerinde güçlü bir bağ kurmasına olanak tanımıştır. Bu da onun ayanlık görevine atanmasının ardındaki nedenlerden biri olarak görülebilir. Nedenine dair bir açıklama olmamakla birlikte, 1222 yılında ayanlıktan azledildiği, ardından 1225 yılının muharrem ayında bu görevin yeniden kendisine verildiği kayıtlara geçmiştir (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), C.ML., 769, 31398.). Osmanlı Devleti'nin protokol uygulamaları kapsamında, özellikle savaş dönemlerinde sadakat ve liyakati ödüllendirme amacıyla hilat (değerli kumaşlardan yapılmış özel bir kaftan) giydirilmesi yaygın bir gelenektir (İnalçık, 2019: 123). Dolayısıyla devletin Ali Ağa'dan askerleriyle savaşa katılmasını istemesi ve sadrazamın ona hilat giydirmesi, onun yükselişini göstermesi açısından oldukça önemlidir (BOA, TS.MA.e., 1154, 22). Osmanlı yönetiminin hem askeri liderleri ödüllendirme hem de siyasi birliği güçlendirme stratejilerinin bir parçası olarak bu hilat, sadece bir onurlandırma değil, aynı zamanda Ali Ağa'nın devlete bağlılığını ve statüsünü güçlendiren bir semboldür. Ayanlık görevine atanmasıyla Ali Ağa'nın gücünün artması, Osmanlı taşrasında ayanların hem yerel hem de merkezi otorite için ne kadar stratejik figürler olduğunu yansıtmaktadır. Ali Ağa'nın bu süreçte askerleriyle savaşa katılması, Osmanlı yönetimi için sadece bir idari figür değil, aynı zamanda askeri anlamda da önemli bir müttefik olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum uzun sürmemiş; Ali Ağa'nın halka zulmetmesi nedeniyle idamına karar verilmiş ve infazı Hasköy'de gerçekleştirilmiştir. Başının kesilerek merkeze gönderildiği belirtilmiştir (BOA, HAT., 496, 24367).

Ali Ağa'nın çeşitli yerlerdeki mal varlıklarının tespiti için birçok kişi görevlendirilmiştir. Ali Ağa'ya ait muhallefat kayıtlarında eşya, hayvan ve zahire gibi öğeler yer almaktadır. Ayrıca nakit para, borç ve alacak kayıtları da bulunmaktadır. Bazı yazışmalarda Ali Ağa'nın mülkleri belirtilmiş, ancak bu malların herhangi bir değeri kaydedilmemiştir. Bu nedenle tam bir rakam vermek mümkün görünmemektedir. Yine de, düzenli şekilde tutulan muhallefat defterinden oldukça doğru bir analiz ve tespit yapılabilmektedir.

Muhallefat kayıtları, Ali Ağa'ya ait hemen her şeyi içermektedir. Ayrıca eşlerinin ve çocuklarının mal varlıkları için ayrı bir defter tutulmuş ve bu bilgiler de kaydedilmiştir. Mücevherler de deftere dahil edilmiş olup, hangi cariyeden alındıkları belirtilmiştir. Bu durum, görevlilerin titizlikle çalıştığını göstermektedir. Ali Ağa'nın serveti detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

4.1. Muhallefat Dökümü ve Genel Yapısı

Daha önce ifade edildiği gibi Ali Ağa ahaliye zulmünden dolayı idam edilmiş ve mal varlığı müsadere edilmiştir. Müsadere için mübaşir olarak görevlendirilen Hafız Mehmed Efendi'nin kayıtlarında, Ali Ağa'nın veya ailesinin herhangi bir mal kaçırma işlemi yaptığına dair ne bir belgeye ne de bir ipucuna rastlanmıştır. Ali Ağa'nın muhallefatı incelendiğinde, ilk sırada alacakları, ardından gayrimenkulleri ve en son olarak eşyaları yer almaktadır. Değeri belirtilmemiş bazı kalemlerin olması, sıralamanın değişmesine neden olmayacak kadar önemsizdir; çünkü bu kalemlerin çoğu hayvanlardan oluşmakta ve değerleri hesaplansa bile eşya kaleminin gerisinde kalmaktadır. Ayrıca, Ali Ağa'nın yatırımlarını çiftliklere yaptığı gözlemlenmektedir. Ali Ağa'nın yaşadığı gayrimenkullerden her türlü ev ve giyim eşyasının çıkması da onun zenginliğini göstermektedir. Mübaşir Hasan Ağa, Ali Ağa'nın nakit varlığını altı yüz guruş olarak kaydetmiştir. Bunun yanı sıra, değeri belirtilmemiş hayvanlar ve eşyalar da kayıtlara geçmiştir; ayrıca yetim akçesinin 2.696,5 guruş olduğunu belirtmiştir (BOA, C.ML., 769, 31398). Ali Ağa'nın muhallefat değeri hesaplanırken, tüm ailesinin mal varlığı da dikkate alınmıştır. Bir sonraki bölümde, bu mal varlıkları ayrı ayrı sunulacaktır.

Tablo 1: Ali Ağa'nın Muhallefat Değeri ve Bileşimi

Cins	Değeri (Guruş)	Payı (%)
Nakitler	600	0,13
Eşyalar	97.938	21
Gayrimenkuller	116.007	24,90
Hayvanlar	29.708	6,38
Hububat	28.500	6,12
Alacaklar	193.119	41,47
Toplam	465.872	100
Masraf	20.375	
Bakiye	445.497	

Kaynak: C.ML., 405, 16610. C.ML., 769, 31398.

Tablodan da anlaşılacağı üzere Ali Ağa'nın mal varlığının %41,47'sini alacakları oluşturmaktadır. Bununla birlikte gayrimenkuller ve eşyaların nakdi değerinin oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bakiye olarak ortaya çıkan meblağın oldukça yüksek olması Ali Ağa'nın servetini göstermesi açısından kıymetlidir. İlgili evraklar incelendiğinde herhangi bir borç kaydına rastlanmamıştır. Yapılan tüm masraflar da toplam hesabın yalnızca %4,37'sine denk gelmektedir. Bu da mal varlığının yanında, yapılan masrafların oldukça cüzi bir meblağ olduğunu göstermektedir.

4.2. Menkuller

Ali Ağa'nın muhalefat defterinde birçok mücevherin yanı sıra, dini içerikli kitaplardan mutfak eşyalarına, yatak odası eşyalarından tekstil ürünlerine kadar pek çok eşya bulunduğu görülmektedir. Bu eşyalar arasında değeri yüksek olanların sayısı da azımsanamayacak kadardır. Eşya listesinde öne çıkanlar arasında cariyeler yer almaktadır. Eda isimli Sırp uyruklu cariyesi ve kardeşi Yusuf'un değeri birlikte iki bin gurusu olarak belirtilmiştir. Ayrıca, diğer bir Sırp uyruklu cariyeye olan Lebliye'nin değeri 1.650 gurusu olarak kaydedilmiştir. Mübaşirin cariyelerden aldığı eşyaları kaydetmesi nedeniyle bazı eşyaların "cariye hırkası," "cariye bileziği" ve "cariye gerdaniyesi" gibi terimlerle ifade edilmesi ve hangi cariyeden alındığını belirtmesi oldukça dikkat çekicidir. Ali Ağa'nın muhalefatının titizlikle kaydedilmesi ve servetine dair detayların arşiv belgelerinde yer alması, devletin mali denetim mekanizmalarının gelişmiş olduğunu, ayanların mal varlıklarının merkezi kontrol altında tutulduğunu ve Osmanlı taşrasında büyük servet sahibi ayanların ekonomik faaliyetlerinin merkezi otorite açısından taşıdığı önemi göstermektedir. Ek olarak, Ali Ağa'nın mücevherleri ve cariyeleriyle ilgili detayların dahi kaydedilmesi, bu dönemde Osmanlı devletinin müsadere uygulamalarında ne kadar titiz bir şekilde çalıştığını anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, ailesi ve özellikle eşleri ve çocuklarının servetlerinin ayrı defterlerde kaydedilmesi, uygulamanın yalnızca bireyi değil, aile fertlerini de kapsayan geniş bir mekanizma olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ali Ağa'nın servetinin böylesine detaylı bir şekilde ele alınması, Osmanlı taşrasındaki güçlü ayanların ekonomik ve sosyal konumlarını daha iyi anlamamıza katkı sunmaktadır.

Ali Ağa'nın menkulleri arasında eşyaları, hayvanatı ve hububatı sayılabilir. Maktul ayan ve ailesinin bütün muhalefatı gibi eşyaları da Cevdet-i Maliyede 16/ 610 numaralı defter içerisinde belirtilmiştir. Aşağıda toplam tutarları ile eşyaların bulunduğu yerler ve özelde kimin üzerine kaydedildiği ifade edilmiştir:

Tablo 2: Ali Ağa'nın Eşyaları

Yer/ Kişi	Değer (Gurusu)
Dimetoka merkezde	35.449
Korucu çiftliğinde	216
Karacahalil çiftliğinde	378,0
Karabeylicebel çiftliğinde	380,0
Karısı Necibe hesabına	26.243
Kızı Sıddıka hesabına	753
Oğlu Ahmed hesabına	3.399,5
Karısı Şerife Rukiye hesabına	7.946
Oğlu Halil hesabına	13.959,5

Oğlu Salih ile kızı Zeynep hesabına	5.709
Toplam	94.433

Kaynak: C.ML., 405, 16610.

Yukarıda verilen tablodan, en çok eşya değerinin Ali Ağa'nın Dimetoka merkezindeki mülkünden çıktığı anlaşılmaktadır. Eşyalarının değerinin en düşük olduğu kişi ise kızı Sıddıka'dır. Bahsi geçen ayanın diğer menkulleri arasında gerek konaklarında gerek muhtelif yerlerdeki hububatı yer almaktadır. Hububat da eşyalar gibi farklı nam ve hesaplara kaydedilmiştir. Yani görevli mübaşir her kalemi ayrı ayrı zimmetlere kaydetmiş fakat hepsi Ali Ağa'nın defterinde yazılmıştır. Yine farklı yerlerde ve farklı kişilerin üzerlerinde gösterilen hububat kayıtları şu şekildedir:

Tablo 3: Ali Ağa'nın Hububatı

Yer/ Kişi	Değer (Guruş)
Dimetoka merkezde	1.578
Korucu çiftliğinde	2.805
Karacahalil çiftliğinde	2.707
Karabeylicebel çiftliğinde	230
Oğlu Halil hesabına	6.302
Toplam	13.622

Kaynak: C.ML., 405, 16610.

Değeri en yüksek hububat, Korucu Çiftliği'nde bulunmaktadır. Korucu Çiftliği'ndeki hububat ile Karacahalil Çiftliği'ndekilerin değerleri birbirine oldukça yakındır. En düşük değerli hububat ise Karabeylicebel Çiftliği'nde yer alır. İsmi belirtilmeyen aile üyeleri adına kayıtlı herhangi bir hububat miktarı veya değeri tespit edilememiştir. Ayrıca, hayvanlar da eşyaların özel bir kalemi olarak dikkati çekmektedir. Burada odaklanılan nokta, hayvanların sayısından çok, onların değerinin belirlenmesidir. Yine yer ve kişi üzerine kayıtlı olan hayvanların değeri şu şekilde gösterilebilir:

Cins/ Yer	Değer (Guruş)
Dimetoka merkezde	1.753
Korucu çiftliğinde	14.449
Karacahalil çiftliğinde	4.931
Karabeylicebel çiftliğinde	802
Oğlu Ahmed hesabına	80

Oğlu Halil hesabına	8.844
Toplam	30.859

Tablo 4: Ali Ağa'nın Hayvanları

Kaynak: C.ML., 405, 16610.

Hayvanat değerinin en yüksek olduğu yerin Korucu Çiftliği olduğu anlaşılmaktadır. Hayvan sahibi olup, hayvanatının değeri en düşük olan kişi de Ali Ağa'nın oğlu Ahmed'dir. Tabloda ismi olmayan diğer aile bireylerinin üzerlerinde herhangi bir hayvanat bulunamamıştır ve bu sebepten ötürü tabloya dahil edilmemişlerdir. Bahsi geçen ayanın menkul varlıklarının dağılımı bu şekilde ifade edilebilir.

4.3. Gayrimenkuller

Ali Ağa'ya ait gayrimenkuller arasında çeşitli yerlerde bulunan çiftlikler, araziler, bağlar, değirmenler, dükkanlar, konak ve evler bulunmaktadır. Ancak sahip olduğu çiftliklerin toplam değerine dair herhangi bir kayıt yoktur. Dimetoka merkezindeki ve çiftliklerdeki gayrimenkul varlıkların değerleri tespit edilmiştir. Ali Ağa'nın Dimetoka merkezindeki büyük konağına talip çıkmamış, ancak değeri 17.500 guruş olarak belirlenmiştir. Diğer ikametgahlarıyla birlikte toplam değer 26.650 guruşa ulaşmaktadır. Bu değer, hem alacak hem de gayrimenkul olarak değerlendirilebilir. Gayrimenkul varlıklar arasında en kıymetlisi çeşitli yerlerdeki tarım arazileridir; bu arazilerin toplam değeri 52.452 guruş olarak belirlenmiştir, bu da Ali Ağa'nın büyük ölçüde tarım alanlarına yatırım yaptığını göstermektedir. Kirada olan dükkanlarının değeri ise 5.650 guruş olarak hesaplanmış, bunun yanı sıra 620 guruşluk bir rakam da kira bedeli olarak belirtilmiştir. Ali Ağa'nın muhtelif yerlerdeki gayrimenkul varlıkları ve değeri şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 5: Ali Ağa'nın Gayrimenkulleri ve Dağılımı

Yer /Kişi	Evler	Dükkanlar	Arazi	Çiftlik- çayır-bahçe	Değirmen veya hisse	Değeri (guruş)
Dimetoka	2.6650	5.650	-	2576	301	35.177*
Korucu çiftliği	-	-	25.000	-	-	25.000
Karacahalil çiftliği	-	-	7.500	-	-	7.500
Karabeylicebel çiftliği	-	-	9.812	30	890	10.732
Oğlu Halil adına	-	-	10.140	100	800	11.040
Toplam	26.650	5.650	52.452	2.706	1.991	89.449

*Dimetoka'da, 620 guruş değerinde farklı emlaklardan alınan kiralar mevcuttur. Bu değer bahçıvan kirası ve menzil akçesinden oluşmaktadır. Hesaplamaya dahil edilmemiştir.

Kaynak: C.ML., 405, 16610.

Gayrimenkuller arasında en değerli arazi Korucu Çiftliği olarak öne çıkmaktadır. Bunu, Ali Ağa'nın oğlu Halil adına kayıtlı araziler, ardından Karabeylicebel'deki arazi ve Karacahalil Çiftliği'ndeki arazi izlemektedir. Konak ve evlerin yalnızca Dimetoka'da bulunduğu görülmektedir. Dükkanlar arasında büyük bir kahve dükkanı, hallaç, bozacı, keresteci, arabacı ve dokumacı dükkanları yer alıyor. Dokuma dükkanları üç, arabacı dükkanları iki, diğer dükkanlar ise birer adet olarak kaydedilmiştir ve bunlar da Dimetoka'dadır. En sonunda değirmen veya değirmen hisseleri gelmekte ve bunların değeri 1991 guruş

olarak hesaplanmıştır. Ali Ağa'nın gayrimenkul varlıkları bu şekilde sıralanmıştır. Yukarıda belirtilen tabloda ismi geçmeyen aile üyelerine ait herhangi bir gayrimenkul bulunmamaktadır. Ayrıca Ali Ağa'nın bir kahve dükkanı ve bir mahkeme konağı olduğu belirtilmektedir. Dimetoka'da yaşayan Hafizoğlu isimli bir kişiden Uzunköprü kazasında bir malikaneyi de satın aldığı kayıtlara geçmiştir. Tabloda yer almayan iki berber dükkanı da Ali Ağa'nın gayrimenkulleri arasındadır (BOA, C.M.L., 769, 31398). Burada zikredilen gayrimenkullere herhangi bir değer biçilmediği için rastgele bir değer verilerek tabloya koymak uygun görülmemiştir. Bu sebeple ayrıca gösterilmiştir.

4.4. Borç ve Alacak İlişkisi

Ali Ağa'nın alacaklar listesi incelendiğinde, birçok esnaf dahil olmak üzere pek çok kişiden alacaklı olduğu görülmektedir. Listede yer alanların çoğunun gayrimüslim olduğu dikkat çekmektedir. Alacakların bu kadar fazla olması, Ali Ağa'nın toprak yatırımlarının yanı sıra kredi verme faaliyetleriyle ilişkilidir; yani, Ali Ağa borç vererek faizle geri almaktadır. Bu, onun temel kazanç kaynaklarından biridir. Alacakları çeşitli yerlerde ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir. Dimetoka'nın mahallelerinden alacakları toplamda 18.520 gurus 10 para iken, köylerden ve halktan alacakları ise 57.932 gurus 29 para olarak belirtilmiştir. Ayrıca, değeri belirtilmeyen 564 koyun, 237 kuzu, 350 ağınam (kuzusuz), 300 kilo buğday ve 200 kilo arpa da alacakları arasında kaydedilmiştir (BOA, C.M.L., 769, 31398).

1804-1808 yılları arasında Hacı Ali Ağa, faizli kredi ve mahsul satışından elde ettiği gelirleri Danyaloğlu Yamandi adlı sarraf tarafından işletilmiştir ve her yıl 15.000 gurusluk altın teslim alınmıştır. Aynı dönemde, sarraf Hacı Artinoğlu Ambaud'dan 80.000 ile 120.000 gurus arasında para alarak vilayet masrafları için harcamış ve bu borcu tam olarak geri ödemiştir. Ali Ağa'nın 1813 ve 1814 yıllarında mahallelerden ve köylerden toplamda 200.000 gurus alacağı bulunmaktadır. Alacak defterini kendisine veren sarraf, Kudüs'e gitmiştir. Sarrafın Karabed'e 63.000 gurus, Edirne ve Dimetoka esnafına 20.000 gurus borcu olduğu belirtilerek, 117.000 gurusun Ali Ağa'ya ait olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, Ali Ağa'nın Edirne'deki Sarraf Karabed'den bazen 80.000, bazen 90.000 gurus alarak vilayet masraflarında kullandığı ve bu parayı da eksiksiz geri ödediği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Ali Ağa'nın Korucu köyündeki çiftliğine ve inşa ettirdiği değirmene 42.000 gurus, Dimetoka'daki konağın kerestesi için ise 6.000 gurus harcama yaptığı görülmektedir (BOA, C.M.L., 769, 31398).

Ali Ağa'nın idamından sonra altı çocuğuna, 600 gurus muaccelle ile birlikte 3.000 gurus getirisi olan ve yıllık 1.000 gurus masrafı olan bir değirmen bırakılmıştır. Ayrıca, yıllık 2.000 gurus getirisi ve 700 gurus masrafı olan 6.000 gurus değerinde bir diğer değirmen, 4.000 gurus değerinde bahçeli bir konak, yıllık 60 para muaccesi ve 30 gurus getirisi olan 300 gurus değerinde bir berber dükkanı, 300 gurus değerinde üç dönüm bağ ve yine 300 gurus değerinde bir başka üç dönüm bağ da bırakılmıştır. Bu gayrimenkullerin toplam emlak değeri 25.900 gurus, yıllık getirisi ise 3.330 gurus olarak hesaplanmıştır (BOA, C.M.L., 405, 16610). Borç kaydı veya başka bir belge bulunmamaktadır; yalnızca idam sonrası yapılan harcamalarla ilgili kayıtlar mevcuttur. Harç, resim, nakliye, görevli konaklama masrafları ve aldıkları ücretler gibi masrafların toplamı 20.375 gurus olarak belirlenmiştir. Bu masraflar arasında en yüksek olanı, görevli mübaşir Haseki Hasan Ağa'ya ödenen 6.500 gurusdur (BOA, C.M.L., 405, 16610).

5. Sonuç

XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin merkezi otorite kaybı, ayan gibi yerel güçlerin güç kazanmasının önünü açmıştır. XVIII. yüzyıla da miras kalan bu durum ayanların, padişahla Sened-i İttifak gibi bir anlaşma yapabilecek noktaya gelmelerini sağlamıştır. Padişahın otoritesini sınırlayan bu anlaşma, ayan sınıfının geldiği noktayı göstermesi açısından kıymetlidir. Çalışmaya konu olan Ali Ağa da kapıcıbaşı gibi çeşitli devlet görevlerinde bulunduktan sonra Dimetoka ayanı olmuştur. Ali Ağa'nın, görev yaptığı bu dönemde servetini artırma politikası izlediği anlaşılmaktadır. Ali Ağa belli bir süreliğine ayanlık vazifesinden azledilmiş olsa da sonrasında yine Dimetoka ayanı olarak göreve dönmüştür. Çoğu ayan gibi göreve geldiği ilk yıllarda devletin verdiği emirleri yerine getirmiştir. Hatta kendisine verilen askeri

harekât emirlerini eksiksiz yerine getirmesi taltif edilmesine vesile olmuştur. Fakat uzun vadede devletin asi olarak nitelendireceği faaliyetler içinde bulunmuş ve netice itibariyle infaz edilmiş, malı da müsadere edilmiştir. Fakat genel uygulama gereği, geriye kalan mal varlığından aile üyelerine geçimlik ölçüde bırakılmış, yani ailesi mağduriyet yaşamamıştır.

Ali Ağa'nın yatırım alanlarının farklılaştığı da görülmektedir. En çok mal varlığı kaleminin alacakları olduğu anlaşılmıştır. Alacaklarının bu denli fazla olması, kredi vererek gelir etme yolunu seçmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir. İşletilmek üzere parasının bir kısmını sarrafa verdiği görülmektedir. Sarrafa kredi vererek gelir elde etme faaliyeti sıradan bir ayanın yapılabileceği türden değildir. Alacaklardan sonra gayrimenkul ve eşyalarının en üst sırada geldiği görülmüştür. Gayrimenkul varlıklara yatırım yaparak kira geliri elde ettiği, eşyaları yani mücevheratı ile elinde kıymetli maden tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında nakit parasının oldukça düşük çıkması her ihtimali göz önünde bulundurduğuna işaret etmektedir. Yani asi faaliyetlere girişip sonunda mağlup olursa nakit para hemen el konulabilme özelliği taşımaktadır ve bu da servetinin elden gitmesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak; Dimetoka ayanı Ali Ağa devletin önemli görevlerinde bulunmuş, birçok alana yatırım yapmıştır. Servet ve itibarını zamanla arttırmasına rağmen, merkezi otoritenin emir ve uyarılarını dikkate almaması Ali Ağa'nın malının müsadere edilmesine ve infazına yol açmıştır.

Etik Beyanı

Bu makalede hiçbir insan çalışması sunulmamıştır.

Yazar Katkıları

Yazarlar bu çalışmaya eşit düzeyde katkı sağlamış ve yayın için onaylamıştır.

Çıkar çatışması

Yazarlar, araştırmanın potansiyel bir çıkar çatışması olarak yorumlanabilecek ticari veya finansal ilişkilerin yokluğunda yürütüldüğünü beyan etmektedir.

Kaynaklar

- Aktan, H. (2001), İstimlak, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 23, 364-366, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BOA, C.ML., 769/ 31398. (21.05.1231).
- BOA, TS.MA.e., 1154/ 22. (29.12.1231).
- BOA, HAT., 496/ 24367. (5.5.1231).
- BOA, C.ML., 405/16610. (11.08.1231).
- Cezar, Y. (1977), Bir Ayanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Ayanı Kör İsmailoğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi), *TTK Belleten*, 41, 41-78.
- İnalçık, H. (1977), Centralization and Decentralization in Ottoman Administration, Thomas Naff and Roger Owen içinde, *Studies in Eighteenth Century Islamic History* (s. 27-52) Carbondale: Southern Illinois University Press.
- İnalçık, H. (2019), *Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Dönem (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Kronik Kitap.
- Karaoğlu, Ö. (2018), *Servetin Denetimine Yönelik Bir Uygulama Müsadere II. Mahmut Dönemi (1808-1839)*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Mcgowan, B. (2006), Âyanlar Çağı 1699-1812, H. İnalçık ve D. Quataert içinde, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600 – 1914* (s. 759-867) İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Mumcu, A. (1985), *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

- Öğün, T. (2006), Müsadere, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32, 66-67, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özcan, T. (2020), Muhallefât, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 30, 405-406, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkaya, Y. (1994), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, Ankara: TTK Basımevi.
- Tomar, C. (2006), Müsadere, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32, 65-67, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.